

A+ Nagyítás

A- Kicsinyítés

Nyomtatható

Cikk küldése

Ajánlom

(Lumière! Francia film. Rendező-forgatókönyvíró: Thierry Frémaux)

Frémaux filmje nem egyszerűen ismeretterjesztő dokumentumfilm a mozi őskoráról – az is, persze, magas színvonalú filmtörténetóra –, hanem szenvedélyes, személyes vallomás az úttörőkről, akiknek a modern kor népművészetét és reprezentatív médiumát köszönhetjük.

Van valami utánozhatatlanul, kitalálhatatlanul szép abban, hogy a mozi úttörőit Fény fivéreknek hívják. Louis és Auguste Lumière. Két összehajló, pajkos tekintetű bajszos férifej a korabeli fotókon. Igaz, kortársaik-követőik is többnyire ketten voltak: a Skladanowsky fivérek, a Méliès testvérek, a Pathé fivérek. Mint a vetítógép két kerék orsója – mondta e régi fényképről Jean-Luc Godard. S a háttérben a dörzsölt üzletember apuka, Antoine Lumière. A filmet a fiainak köszönhetjük, a mozit alighanem neki. Mert a fázisfotók összefűzésében és levetítésében mások is eljutottak ugyanoda, ahová Lumière-ék: New Jerseyben Edison, Németországban a Skladanowskyk, s Angliában is többen. Ám a mozit s vele a mozijegyet ők találták fel. Edison még az otthoni magánvetítésekben hitt, ő a házivetítőt és a filmtekerceket akarta értékesíteni, korábbi sikeres találmánya, a fonográf mintájára. Konferenciákon, tudományos előadásokon már a mozi születésnapjának tartott 1895. december 28-a előtt is rendeztek nyilvános vetítéseket, az a bemutató csak abban különbözött a korábbiaktól, hogy jegyet lehetett rá venni, s egy frankért bárki bemehetett. A Fény fivérek arra jöttek rá, hogy az emberek moziba akarnak menni, s gyöngyvásznon, nagyban csodálni a megelevenített képeket, vagyis arra, amit később a film modern poétája, Federico Fellini tömören így fogalmazott meg: „a film nagy”.

A legelső felvételeket jól ismerjük, ma már egyetlen kattintással megtekinthetők. A Boulevard des Capucines-en, a Grand Café Indiai Szalonjában levetített tíz negyven-ötven másodperces mozgóképet, benne a *Megöntözött öntözőt* s a következő napokon bemutatott néhány tucatot, köztük a legismertebbeket, *A vonat érkezését*, a *Kártyapartit*, az önfeledt utcai hógolyózást, a téglafal ledöntését, majd – az akkori közönség nagy ámulatára visszafelé vetítve – a romokból történő újbóli felállítását. Az általános felfogás szerint Lumière-ék a dokumentaristák ősei voltak, míg a fikció, a mese az első vetítésükön jelen lévő utódokhoz, Mélièsékhez köthető. Ez az ősforrása annak a kettéosztásnak, amelyet később Truffaut így finomított: „A film történetében ismerünk nagy realistákat, mint Rossellini, és nagy esztétákat, mint Eizenstejn...” Nos, Thierry Frémaux csodálatos filmje nem csupán tiszteletadás az úttörőknek, hanem meggyőzően cáfolja is ezt a kettéosztást. „A két csoportot, a realistákat és a költőket fölösleges szembeállítani egymással” – mondja a *Magyar Narancs*ban megjelent interjújában. Másfél óras filmjéből az derül ki, hogy Lumière-ék költők is voltak, legalábbis abban az értelemben, hogy elképesztő érzékenységgel komponálták meg a stabil kamera előtt a beállításokat, majd használtak később kocsizást, kameramozgást. Ha az ember kinagyítja *A vonat érkezése* kockáit, benne minden plán megtalálható, amiből a mozgóképek szótára áll, a nagytotáltól a kistotalon és félközeliiken át a nagyközelelig. Vagyis Lumière-ék a kinematográfia nyelvét beszélték, míg Méliès színpadra fogalmazta varázsos meséit, amiket a lecövekelte felvevőgéppel pusztán rögzített. Igaz, a vágás – ha csak stoptrükkal is – az ő találmánya. Frémaux filmje nem egyszerűen ismeretterjesztő dokumentumfilm a mozi őskoráról – az is, persze, magas színvonalú filmtörténetóra –, hanem szenvedélyes, személyes vallomás az úttörőkről, akiknek a modern kor népművészetét és reprezentatív médiumát köszönhetjük. Frémaux gondos munkával és jó szemmel nézte végig a több ezer ránk maradt filmtekerceket – s kincsekre lelt. *A megöntözött öntöző* vagy *A munkaidő vége* különböző variánsaira, ami arra utal, hogy a Fény fivérek nem pusztán rögzítettek, hanem tudatosan próbálkoztak más és más beállításokkal, hogy megtalálják az ideális formát. Frémaux, aki maga mondja filmje kísérőszövegét, száznál is több ismert és kevésbé ismert Lumière-filmet elemez, olyan behatóan és érzékenyen, ahogy ezt még soha nem tették meg. Nem éri be a rögzítés csodájának sokadszori illusztrálásával, hanem szigorú esztétikai analízisnek veti alá a képsorokat, kimutatva bennük az alkotói kreativitást, a képzelőerőt és – igen – a költészetet.

Frémaux amúgy a cannes-i filmfesztivál nagy hatalmú igazgatója, akit a legtöbbször a fesztiválpalota előtt, egy magas lépcsősor tetején látunk, amint, akár egy szertartás főpapja, fogadja a vörös szőnyegen elé járuló világhírű filmesek hódolatát. Ám ugyanakkor megrögzött cinéphil, azaz mozibolond is, olyan társakkal körülvéve, mint a veterán Bertrand Tavernier, akivel közösen vezeti a lyoni Lumière Intézetet, s Martin Scorsese, szintén a filmtörténet megszállottja. Ebben a filmben benne vannak mindketten, akárcsak a klasszikusok felújított kópiáit – köztük több magyar klasszikust – évről évre bemutató *Cannes Classics* programsorozatban. Frémaux a filmje végén felsorol néhány hozzájuk hasonló mozibolondot, a hajdani legendás Cinémathèque-director, Henri Langlois, a neves filmtörténész, Georges Sadoul, továbbá Claude Lanzmann mellett egy magyart is, André de Tothot, azaz Tóth Endrét, minden idők egyik legizgalmasabb hollywoodi rendezőjét, Scorsese és mások mesterét, akit nálunk még mindig alig ismernek (bár néhány hete a remek *Budapesti Klasszikus Filmmaratonon* láthattuk két, a *Cannes Classics* számára felújított remekművét, a *Két lány az uccánt* és a *Play Dirtyt*). Realista volt ő is, és költő, akárcsak a Lumière fivérek – Frémaux tudja ezt is.